

ภ. อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พ. คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อที่กล่าวนั้นถูกละ พวกเธออันเรานำเข้าไป แล้วด้วยธรรมนี้ อันเห็นได้ด้วยตนเอง ซึ่งให้ผลไม่มีกาล ควรเรียกให้ มาชม ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน คำที่เรากล่าวว่า คุณก่อน ภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ อันเห็นได้ด้วยตนเอง ให้ผลไม่มีกาลควรเรียกให้ มาชม ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน ดังนี้ เราอาศัยความข้อนี้กล่าวแล้ว.

การก้าวลงสู่ครรภ์

[๔๕๒] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัย ๓ ประการ ความเกิดแห่งทารกก็มี ในสัตว์โลกนี้ มารดา บิดา อยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่มีระดู และสัตว์ที่จะมาเกิดยังไม่ปรากฏ ความเกิดแห่งทารกก็ยังไม่มาก่อน ในสัตว์โลกนี้ มารดา บิดา อยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่สัตว์ที่จะมาเกิดยังไม่ปรากฏ ความเกิดแห่งทารกก็ยังไม่มาก่อน คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดมารดา บิดาอยู่ร่วมกันด้วย มารดามีระดูด้วย สัตว์ที่จะมาเกิดก็ปรากฏด้วย เพราะความประชุมพร้อมแห่งปัจจัย ๓ ประการอย่างนี้ ความเกิดแห่งสัตว์จึงมี คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย มารดาอย่าอมรักษาทารกนั้น ด้วยท้องเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง เมื่อล่วงไปเก้าเดือน หรือสิบเดือน มารดาก็คลอดทารกผู้เป็นภาระหนักนั้น ด้วยความสงสัยใหญ่ และเลี้ยงทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นซึ่งเกิดแล้วด้วยโลหิตของตนด้วยความสงสัยใหญ่.

[๔๕๓] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย น้ำนมของมารดานับเป็นโลหิตในอริยวินัย คุณก่อนภิกษุทั้งหลายกุมารนั้นอาศัยความเจริญ และความเติบโตแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมเล่นด้วยเครื่องเล่นสำหรับกุมาร คือ โถเล็ก ตีไม้หึ่ง หกขะเมน จังหัน ตวงทราย รถเล็ก ธนูเล็ก คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย กุมารนั้นนั้น

อาศัยความเจริญและความเติบโตแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย พรั่งพร้อมบำเรออยู่
ด้วยกามคุณ ๕ คือ รูปที่รู้แจ้งด้วยจัก อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบ
ใจ น่ารัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดและความรัก เสียงที่รู้
แจ้งด้วยโสต... กลิ่นที่รู้แจ้งด้วยฆานะ...รสที่รู้แจ้งด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่รู้แจ้ง
ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่
ตั้งแห่งความกำหนัดและความรัก กุมารนั้น เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมกำหนัด
ในรูปที่น่ายกย่อง ย่อมขัดเคืองในรูปที่น่าชัง ย่อมเป็นผู้มีสติในกายไม่ตั้งมั่น
และมีจิตเป็นกุศลอยู่ ย่อมไม่ทราบชัดเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับ
หมดแห่งเหล่าอกุศลธรรมอันลามก ตามความเป็นจริง เขาเป็นผู้ถึงพร้อมซึ่ง
ความยินดียินดีร้ายอย่างนี้ เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี
ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขอย่างนี้ เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็
เพลิดเพลิน บ่นถึง คิดใจ เวทนานั้นอยู่ ความเพลิดเพลินก็เกิดขึ้น ความเพลิด
เพลินในเวทนาทั้งหลายเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ
โศกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น
นั้น ย่อมมิได้ใช้อย่างนี้ กุมารนั้น ได้ยินเสียงด้วยโสต ...ดมกลิ่นด้วยฆานะ....
ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ
แล้ว ย่อมกำหนัดในธรรมารมณ์ที่น่ายกย่อง ย่อมขัดเคืองในธรรมารมณ์ที่น่า
ชัง ย่อมเป็นผู้มีสติในกายไม่ตั้งมั่น และมีจิตเป็นอกุศลอยู่ ย่อมไม่ทราบชัด
เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับหมดแห่งเหล่าอกุศลธรรมอันลามกตาม
ความเป็นจริง เขาเป็นผู้ถึงพร้อมซึ่งความยินดียินดีร้ายอย่างนี้ เสวยเวทนา
อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ย่อมเพลิด
เพลิน บ่นถึง คิดใจเวทนานั้นอยู่ ความเพลิดเพลินก็เกิดขึ้น ความเพลิดเพลินใน
เวทนาทั้งหลายเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพ

เป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนั้น ย่อมมีได้
อย่างนี้.

กล่าวด้วยพุทธคุณ

[๔๕๔] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอุบัติในโลกนี้ เป็นพระ
อรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมแล้วด้วยวิชาและจรณะ ไปดีแล้ว รู้แจ้ง
โลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ตถาคตนั้น ทำโลกนี้พร้อมทั้ง
เทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว
สอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม แสดงธรรม
งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้ง
อรรถ ทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดี บุตรคฤหบดี หรือผู้เกิด
ภายหลัง ในสกุลใดสกุลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ครั้นฟังธรรมแล้ว ได้ศรัทธา
ในตถาคต เมื่อได้ศรัทธานั้นแล้ว ย่อมตระหนักว่า ฆราวาสคับแคบเป็นทาง
มาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประ
พฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียวดุจสังข์ที่เขาขัด ไม่ใช่
ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออก
บวชเป็นบรรพชิต สมัยต่อมา เขาละกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องญาติ
น้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็น
บรรพชิต.

ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาชีพ

[๔๕๕] เมื่อเขาบวชแล้วถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพของภิกษุทั้ง

หลาย ละการฆ่าสัตว์เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางไม่ วางมีดแล้ว มีความ

ละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่.

ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เข้าให้
ต้องการแต่ของที่เข้าให้ ไม่ประพฤติตนเป็นขโมย เป็นสะอาดอยู่.

ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติ
ห่างไกล เว้นขาดจากเมถุน อันเป็นกิจของชาวบ้าน.

ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำ
สัตย์ เป็นหลักฐานควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก.

ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอก
ข้างโน้น เพื่อทำลายข้างนี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อทำ
ลายข้างโน้น สมานคนที่แตกร้างกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน
แล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลิน
ในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน

ละคำหยาบ เว้นขาดคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะหู ชวน
ให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง อันคนส่วนมากใคร่ พอใจ.

ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล แต่คำที่เป็น
จริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่
กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร.

เว้นขาดจากการพราดพิชคาม และภุตคาม.

ฉันทนเดียว เว้นจากการฉันทนในราตรี เว้นจากการฉันทนในเวลาวิกาล.

เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอัน
เป็นข้าศึกแก่กุศล.

เว้นขาดจากการตัดทรงประดับและตกแต่งร่างกาย ด้วยดอกไม้ของ
หอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว.

เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนอันสูงและใหญ่.

เว้นขาดจากการรับทองและเงิน.

เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ.

เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ.

เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี.

เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส.

เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน.

เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ.

เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร.

เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา.

เว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรม และการรับใช้.

เว้นขาดจากการซื้อและการขาย.

เว้นขาดจากการ โกงด้วยตราชั่ง การ โกงด้วยของปลอม และการ โกง
ด้วยเครื่องตวงวัด.

เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง.

เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และการ
กรรโชก.

ภิกษุ นั้นเป็นผู้สันโดษด้วยจิวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาต
เป็นเครื่องบริหารท้อง จะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง นกมีปีก จะบิน

ไปทางทิศภาคใด ๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเป็นภาระบินไป ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้น แล เป็นผู้สันโดษด้วยจิรวเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใด ๆ ก็ถือไปได้เอง.

ภิกษุนั้นประกอบด้วยศีลขันธอันเป็นอริยะเช่นนี้ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน.

ภิกษุนั้นเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวจจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวจแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศล ธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษจักขุน- ทรีย์ ชื่อว่าถึงความสำรวจในจักขุนทรีย์ ได้ยินเสียงด้วยโสต...คมกลืนด้วย ฆวานะ...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ แล้ว ไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวจมโนทรีที่เมื่อไม่ สำรวจแล้วจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามกคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบ งามนั้น ชื่อว่ารักษามโนทรี ชื่อว่าถึงความสำรวจในมโนทรี.

ภิกษุนั้นประกอบด้วยอินทรีสังวรอันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมเสวย สุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน.

ภิกษุนั้นย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการก้าวเข้า ในการเหยียดออก ในการทรงสังฆาฎิ บาตร และจิรว ในการฉันท การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

การชำระจิต

[๔๕๖] ภิกษุนั้นประกอบด้วยศีลขันธ อินทรีสังวร และสติสัมปชัญญะ อันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา

ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง เรอกลับจากบิณฑบาตใน
กาลภายหลังภัตแล้ว นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า
เธอละความเพ่งเล็งในโลกแล้ว มีใจปราศจากความเพ่งเล็งอยู่ ย่อมชำระจิต
ให้บริสุทธิ์จากความเพ่งเล็งได้ ละความประทุษร้ายคือพยาบาทแล้ว ไม่คิด
พยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือ พยาบาทได้ ละถีนมิทระได้แล้ว เป็นผู้ปราศ
จากถีนมิทระ มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่
ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระได้ ละอุทธัจจกุกกจะได้แล้ว เป็นผู้ไม่
ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ จากอุทธัจจกุกกจะ
ได้ ละวิจิกิจฉาได้แล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความกลางแกลงในกุศลธรรม
ทั้งหลายอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉาได้.

[๔๕๑] ภิกษุ นั้นละนิเวรณ ๕ ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่ง
จิต อันเป็นเครื่องทำปัญญาให้ถอยกำลังได้แล้ว สงัดจากกาม สงัดจากอกุศล
ธรรม เข้าถึงปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เข้าถึง
ทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิต ณ ภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้นเพราะวิตกและ
วิจารณ์สงบไป ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีปีติ และสุขเกิด แต่สมาธิอยู่ เข้าถึง
ตติยฌาน เข้าถึงจตุตถฌานอยู่.

[๔๕๒] ภิกษุ นั้นเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่กำหนดในรูปที่น่า
รัก ย่อมไม่ขัดเคืองในรูปที่น่าชัง เป็นผู้มีสติในกายตั้งมั่น และมีจิตหาประ
มาณมิได้อยู่ ย่อมทราบชัดเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับหมดแห่ง
อกุศลธรรมอันลามกตามความเป็นจริง เธอละความยินดียินร้ายอย่างนี้
แล้ว เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่
สุขก็ดี ก็ไม่เพลิดเพลิด ไม่บ่นถึง ไม่คิดใจเวทนานั้น เมื่อภิกษุ นั้นไม่เพลิด

เพลิน ไม่บ่นถึง ไม่ติใจ เวทนานั้นอยู่ ความเพลิดเพลินในเวทนาทั้งหลายก็
ดับไป เพราะความเพลิดเพลินดับ อุปาทานก็ดับ เพราะอุปาทานดับ ภพก็
ดับ เพราะภพดับชาติก็ดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสของภิกษุนั้นก็ดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้น
นั้น ย่อมมีได้ดังนี้ ภิกษุ นั้น ได้ยินเสียงด้วยโสต... คมกลืนด้วยฆานะ...
ลิ้มรสด้วยลิ้น... ถูต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ
แล้ว ย่อมไม่กำหนดในธรรมารมณ์ที่น่ารัก ย่อมไม่ขัดเคืองในธรรมารมณ์ที่
น่าชัง เป็นผู้มีสติในกายตั้งมั่น และมีจิตหาประมาณมิได้อยู่ ย่อมทราบชัด
เจโตวิมุติและปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับหมดแห่งอกุศลธรรมอันลามกตามความ
เป็นจริง เธอละความยินดียินร้ายอย่างนี้แล้ว เสวยเวทนาอย่างใดอย่าง
หนึ่ง เป็นสุขก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี ก็ไม่เพลิดเพลิน ไม่บ่น
ถึง ไม่ติใจเวทนานั้น เมื่อภิกษุ นั้นไม่เพลิดเพลิน ไม่บ่นถึง ไม่ติใจเวทนา
นั้นอยู่ ความเพลิดเพลินในเวทนาทั้งหลายก็ดับไป เพราะความเพลิดเพลินดับ
อุปาทานก็ดับ เพราะอุปาทานดับ ภพก็ดับ เพราะภพดับ ชาติก็ดับ เพราะชาติ
ดับ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเว ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสของภิกษุนั้นก็
ดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนั้น ย่อมมีได้ดังนี้ คุก่อนภิกษุ ทั้ง
หลาย พวกเธอจงทรงจำตักมหาสังขยวิมุติ โดยย่อของเรานี้ อนึ่ง พวกเธอจง
ทรงจำสติภิกษุผู้แก้วกฏบุตรว่า เป็นผู้สวมอยู่ในข่ายตักมหาและกองตักมหา
ใหญ่ ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชม
ยินดี พระภายิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉะนั้นแล.